

Иманярът и неговият омбудсман

Омбудсманът Гиньо Ганев (вдясно) и известният колекционер Боян Радев

Автор: Булфото

Гиньо Ганев, омбудсман на републиката, изживява посвоему края на света. През лятото го споходи тревожно видение: "В България правозащитният проект на модерната западна цивилизация всеки момент ще бъде окончателно изпълнен, казва си конституционният апокалиптик. Правата на инвалидите, на болните, на малцинствата, на затворниците, на хомосексуалните, на кой ли не – всичко това е минала задача. Остават някои детайли. Но за да бъде докрай осъществен епохалният замисъл с фундаменталните права, трябва бързо да се отхвърли и тази малка работа. Трябва да се насоча към малките общности, останали пренебрегнати при заниманието с едрите неща. Например колекционерите - едно специфично малцинство от 5-6 души - на "движими културни ценности – национално богатство".

Тях дори ги знам по име, което си е *par excellence* принос в конституционната антропология. Такава няма, но може и да възникне, ако сезирам Конституционния съд." Не мога да измисля друго основание за искането, което известният либерал-бюрократ изпрати на Конституционния съд във връзка със Закона за културното наследство (ЗКН). Омбудсманът е институция, която работи с приоритети и провежда политика на защита на правата. Начинът, по който българският омбудсман подрежда приоритетите си и провежда правозащитна политика на високо държавно равнище, най-добре се обяснява с ведри образи като приведения по-горе. Който има съмнения по въпроса, нека помисли защо нито една от другите предвидени от конституцията институции не посмя да сезира съда с подобно искане. Оттук нататък нещата се развиват до голяма степен

По предизвестен начин

Съдът обявява за противоконституционна една нескопосана постановка в Закона за културното наследство (ЗКН), засягаща правото на собственост именно на мегаколекционерите на археологически предмети. Въпреки това казусът е любопитен, защото се разиграва не толкова като конфликт на закон с конституцията, а като конфликт между редове от конституционни норми. В този конфликт съдът много се доближава до ролята на арбитър, който решава коя конституционна ориентация и перспектива следва да се кредитира като по-съществена и по-основна.

Ядрото на целия спор е в текст, който изисква за предмети със статут на национално богатство правото на собственост да се легитимира с "официален документ". Ако не представи "официален документ", лицето с фактическа власт над предмета не е негов собственик, а само "държател". Изрично се посочва, че такива лица не могат да се позовават на изтекла придобивна давност; безусловно необходим е официален документ.

Грубо казано, атакувайки закона, омбудсманът се позовава на конституционните положения за неприкосновеност на частната собственост, правовата държава и самото право на защитата на правата. Обратно, защитата на атакуваните

текстове от ЗКН твърди, че археологически паметници, определени като "национално богатство", са по принцип изключени от сферата на гражданското обръщение. Конституцията предвижда за тях статут на изключителна държавна собственост. Затова аргументът с неприкосновеността на частната собственост няма отношение към и не трябва изобщо да бъде прилаган.

В тази ситуация Конституционният съд се оказва улеснен от небрежната работа на законодателя. Публичният интерес при ограничаване на правото на собственост върху археологически паметници е разбираем и несъмнен: не може, не е редно, варварско е с 5-годишен срок на придобивна давност да се окажеш собственик примерно на златна колесница, а някой ден защо не и на Кивота или на Свещения граал. Но да се ограничава това право с изискването за документ от държавен орган е несериозно. Законодателят е трябвало да поразмисли как Конституционният съд преценява тежестта на двете страни. И щеше лесно да се сети, че Конституционният съд неизбежно ще застане на страната на основното право, макар и срещу очевидния обществен интерес. Просто

Такъв е този съд

той не би пропуснал шанса да даде предимство на формалните аргументации пред една по-широко разбрана идея за конституционализъм. Изискването за официален документ, от една страна, допуска частната собственост върху предмети – национално богатство, но, от друга, изнася легитимацията ѝ до границите на невъзможното. При такова формално неравновесие ЗКН не може да защити публичния интерес срещу дивото иманярство. Човек ще си каже, че законът е правен с очакването да бъде отменен. Затова и особените мнения на несъгласните с решението Румен Янков и Блавест Пунев звучат вяло и минорно. Между редовете на мненията им се чете: ние, които разбираме добре за какво става дума, сме обречени да бъдем малцинство.

През 1998 г. промени в закона за държавната собственост повличат и забраната за собственост върху археологически паметници, макар промените тогава да не целят такава либерализация. Така или иначе бедата с археологическите находки започва от тази паметна година и духа на реституция от онова време. Днес държавата трябваше да бъде върната в кръга на собствените си задължения да ги пази. След като белята веднъж е направена обаче, не е реалистично да се предлага еkleктичното решение хем по принцип да се допуска правото на собственост, хем то да се ограничава по инструментално-бюрократичен начин. Законодателят трябваше да рискува с радикалното решение за принципна, а не половинчата забрана за собственост. Това щеше да изправи съда пред по-тежка дилема: да защитава или отхвърля принцип, който пряко произтича от публичния интерес и от експлицитния текст в конституцията за "археологическите резервати" като "изключителна държавна собственост". Съдът просто нямаше да посмее да отмени една радикална забрана. Още повече че тя би била в съответствие както с традицията в страните от Средиземноморието, така и с историята на самата България.

P.S. Иначе не е лошо с незначителна част от бюджета си Конституционният съд да си назначи езиков редактор и коректор. Така ще се избегне конфузията върховният пазител на правния език на нацията да публикува решения, гъмжащи от грешки в членуването на съществителните. Ще се ограничи и продукцията на семантични шедеври като изрази "смислово значение", за който те късат в уводен курс по философия на езика, логика или семантика.

**Авторът е изпълнителен директор на "РискМонитор"*